

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИСВАН
ЉИЛИЈА

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

Л СВ. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње

ISSN 0027-8084 = Наш језик

COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на с̄раницама овог броја
часо̄писа Наш језик колеге,
̄пријатељи и некадашњи с̄туденти
̄освећују ̄роф. др Сре̄ти Танасићу,
до̄исном члану АНУРС,
̄оводом седамдесе̄ година живо̄а
са искреним жељама за дугим живо̄ом
и не̄рекидним с̄варалаш̄вом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘ <i>глагол + ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти (се)</i> (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘ <i>сукобити се</i> ’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – почетку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографиї (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. БИНЂИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источнбосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЂИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ђ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 81'276.6:674.3(498)
81'373.45(498)
811.163.41:811.135.1

Оригинални научни рад
Примљено 28. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

МИХАЈ Н. РАДАН*

(Западни универзитет у Темишвару,
Филолошки, историјски и теолошки факултет,
Студијски програм за српски и хрватски језик и књижевност)

МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ**

(Западни универзитет у Темишвару,
Филолошки, историјски и теолошки факултет,
Студијски програм за српски и хрватски језик и књижевност)***

НЕКЕ ПОЗАЈМЉЕНИЦЕ У КОЛАРСКОЈ ТЕРМИНОЛОГИЈИ ГОВОРА КАРАШЕВА

Рад је настао у оквиру нашег пројекта о испитивању разних области сеоског живота карашевске енклаве у југозападном делу румунског Баната, у оквиру којег смо већ објавили неке радове о терминологијама разних занимања и домена активности (ковачка, пастирска, кожухарска, кућа и покућство и др.).¹ Основни циљ овога рада, као и претходно наведених радова, јесте да се прибележи и, на тај начин, конзервише термилошка лексика разних заната који су при издисају или су већ нестали. У раду је приказан и анализиран један део, наиме, позајмљени термини у коларској терминологији прибележени у Карашеву 2004. године. Поред основног циља да се запише и спасе од заборава коларска карашевска терминологија, аутори су у овом раду имали за циљ да установе порекло позајмљеница и интензитет утицаја других језика у овом сегменту карашевске лексике.

Кључне речи: коларски термини, Карашево, румунски Банат, позајмљени термини, етнички контакти, утицаји.

* mradan54@yahoo.com

** miliana83@yahoo.com

*** Овај рад је настао у оквиру пројекта Центра за научна истраживања културе Срба у Румунији *Испираживање културе и историје Срба у Румунији*, који финансира Савез Срба у Румунији.

¹ В. Радан 2014: 439–446; Радан и др. 2016: 55–67; Радан 2017: 329–344; Радан и др. 2018: 41–53.

1. Нагли развитак науке у протеклих сто година, као и све снажнији глобалистички процеси који су задњих деценија захватили цео свет, допринели су, с једне стране, убрзаном технолошком развоју и, имплиците, наглом развоју индустрије и индустријске производње, а с друге стране, да традиционално село доживи велике промене, другим речима, модернизацију у свим својим сегментима. Наведени чиниоци имали су такође за последицу постепено, али релативно брзо изумирање и, на крају, нестанак бројних традиционалних заната, као што су грнчарски, ковачки, кожухарски, ткачки, столарски и многи други. Коларски занат, иначе предмет овог рада, међу првима је претрпео нагле и велике промене, које су веома брзо довеле до његовог нестанка, а са његовим изумирањем (као и било којег другог заната) неизбежно и веома брзо је нестала или, тамо где је још има, нестаје и стручна, специфична терминологија.

2. Обрада и прерада дрвета је од најстаријих времена била једна од најцењенијих људских делатности. Будући да су карашевска насеља смештена у котлини Караша, опкољеној брдима и банатским планинским масивима, покривеним највећим делом столетним шумама, међу Карашевцима били су развијени занати везани за прераду дрвета – тесарски, столарски, коларски. Све до 60-их година прошлога века, свако иоле веће насеље имало је бар једног колара, а данас је права реткост наћи таквог занатлију у карашевским и, уопште, у банатским руралним насељима. То су људи који се већ деценијама континуирано не баве својим занатом, него су ретко, понекад израђивали по неки део кола за све мањи број сељана који су још користили то превозно средство док оно није потпуно изашло из употребе. У прошлости су колари тесно сарађивали са ковачима, јер су први израђивали дрвене, а други гвоздене компоненте за кола. Данас је овај занат нестало у карашевским насељима. Традиционална кола са највећим делом компонента од дрвета данас се више не праве, она су пре неколико деценија (негде почев од 1970. године) замењена колима са гвозденим компонентама у највећој мери и са гуменим точковима, а која се данас такође не израђују више, јер се користе скоро искључиво трактори са приколицама индустријске производње.

Треба нагласити да су Карашевци били, неки у мањој, а други у већој мери, вешти прерађивачи дрвета, самоуки мајстори, тако да је већина њих била у стању израдити или оправити поједине мање дрвене компоненте својих кола, а они најобдаренији – и било који део кола. У том контексту, напомињемо да је мој отац, односно коауторкин деда,

Микола Радан,² наш информатор у овој анкети, спадао у ову другу категорију. Осим што је на питања из упитника дао усмене одговоре, израдио је и детаљне цртеже, на којима је својом руком исписао називе саставних делова кола, коњске опреме и разних предмета у вези са коларством (илустрације ради, види слике I и II на крају рада). Све цртеже, као и целокупну забележену грађу о коларству, даћемо у једном засебном раду.

2.1. Анкета је спроведена новембра 2008. године у Карашеву, највећем карашевском насељу, на основу упитника коришћеног у монографији *Војвођанска коларска терминологија* Г. Вуковић, Ж. Бошњакковића и Љ. Недељков, објављене у Новом Саду 1984. године (даље у раду: ВКТ). Те 2008. године није било у Карашеву ниједног колара који се бавио искључиво овим занатом. Коларски занат је тада већ био нестао, те је била права срећа што смо нашли за казивача самоуког и обдареног мајстора, који је дао одговоре скоро на сва питања из упитника.

2.2. Имајући у виду да је обим прикупљене грађе доста велик, а простор за штампање рада ограничен, аутори су зацртали постизање следећих циљева: а) да се записивањем похрани (конзервише) коларска терминологија Карашева;³ б) да се установи порекло позајмљеница и интензитет позајмљивања у овом сегменту карашевске лексике.

3. Термини страног порекла (позајмљенице)

Од укупног броја позајмљеница, за овај рад издвојили смо и анализирали укупно 56 позајмљеница, од којих су:

3.1. Немачког порекла (21)

гивџинџи /син. *филеџи* (< рум. *filét* < фр. *filet*)/ „навој завртња, спирала, спирални рез“ (< нем. *Gevinde*); *кóмад* /ф. ликови: *кóмаџи*, *кóмоџи*; мн.: *кóмаџи* (син: *јармаџи*, *-џи* и *хам*, *хáмове*) „део коњске опреме, сложенији прибор за упрезање који се налази коњу на леђима (14.1.2;⁴ в. слику I)“ (< нем. *Kummet* < ст. нем. *chamo*); *гúмин*: /ф. лик: *гúми*/ „1. каучук; /2. гума за брисање“ (< нем. *Gummi*); [*кóла с кáрикама од гúмина* /вар.: *кóла на гúмину*]/ „заштитна кожа на ланчићу са ама (17.11)“; *гúмин од^{III} фуриџуна* /син. *ч'ерéво од^{III} фуриџуна*/ „заштитна гумена цев на ланцу (17.11)“; *џарадија* „парада“ [*кóла за џарадију* „парадна, свечана

² Микола Радан (надимак *Грабник*), рођ. 12. 12. 1930 († 2010) године у Карашеву, Карашево, кућа бр. 120/А.

³ На основу података којима располажемо, веома су ретке разлике у коларској терминологији Карашева и осталих карашевских насеља.

⁴ Ради боље оријентације, бројеви дати у заградама означавају семантичка поља у монографији ВКТ у која се уклапа карашевски термин (и његова поједина значења).

кола (1.2.4.2)“] (< нем. *Parade*); *ла́дица* /*ко́ла с ла́дицом*/ (К, Ј) „лотре од дасака, сандук на кочији, колима или саоницама“ /син.: *йѣргач’и* (Кл) „лотре с даскама“ (< нем. *Lade*); *ла́нац* (или/и *шѣранга*) /дем.: *ланч’ић’*, мн.: *ланч’ић’у*/ „део чији је један крај везан за јасле а други за улар (16.2.2) метални ланчић испод браде коњу (15.2.6.4); гвоздени делови ама који се везују за ждрепчанике (17.10.2; в. слику П)“ (< нем. /*mhd. lannel/ Stand.*); *ланч’ић’* „жвале које се везују коњу испод браде (15.2.6.4)“; *ланч’ић’и* „гвоздени делови јармаша/комата који се везују за ждрепчанике (17.10)“; *ло́јѣре* (исто у оКГ) „бочна страна на колима од летава, лотра (5.1.2, 5.2.1.2.1)“; ~ *оѣ ба́йка* „лотре од летава (5.2.1.2)“ (< нем. *Leiter* „мердевине, стубе“); *му́шер* „матица на кочници“ (< нем. *Mutter*); *му́фа* „утичница на кочници“ (< нем. *Muffe*, уп. и рум. *múfă*); *йѣкса*: *вѣлика* ~ „цев у глави точка (4.2.9)“, *ма́ла* ~ „гвоздена чашица на крају осовине (4.2.10)“ (< нем. *Büchse*, нем. дијал. *Buchsel*); *йренц* м /мн.: *йренцове*; син.: *йумел*/ (К, Кл) „предмет којим се кола могу кочити, кочница (10.2)“ (< нем. *Bremst*); *йрѣнцујем* /син.: *сайѣнам*/ „кочити, сапињати“; *йумел* „предмет којим се кола могу укочити (10.1)“ (< нем. *bummeln?*); *йрѣиѣел* /фонет. лик: *йрѣиѣер*/ (мн. *йрѣиѣели*, *йрѣиѣери*) (К) /вар.: *йрѣиѣла*, -*ле* (Кл), *йрѣиѣка*, -*ке* (Р)/ „ждрепчаник“ (< нем. *drei* „три“, *dreiteilig* „тројак, састављен од три дела“); *рундајс* (мн. *рундајси*) „гвоздене водоравне шипке на шарагама (ограде на предњој и задњој страни кола)“ (< нем. *Rundeisen*, *rund* „округао“); *сиц* (мн. *сицове*) „седиште на колима/кочији са федерима (9.8.1)“ (< нем. *Sitz* +) [*с фѣдери* (< нем. *Feder*)]; *сиѣца* „део између наплотака и главе точка (4.2.5)“ (< нем. *Spitze*; в. и рум. *spiță* < нем. *Spitze*); *форбóк* (К, Кл) „дуже дрво преко кракова руда“ (вероватно из нем. *Vorbock*) (3.14); *шарагље* /јд.: *шарагља*/ „две тојаге једнаке дужине које служе за (пре)ношење малог пластића сена на мале раздаљине, носила (9.7)“ (< нем. *Schragen*); *шѣниѣер* „кочијаш који вози кола за псе луталице (12.3)“, *шѣниѣерска ко́ла* (1.2.5.5) (< нем. *Schinder*); *шраф* /мн. *шрафове*/ „ш/а/раф“ (< нем. *Schraube*); *шѣранга* /мн.: *шѣранге*, дем.: *шѣрангица*/ „предмет од канапа којим се причвршћује воз на колима (9.5.2); део чији је један крај везан за јасле а други за улар (16.2.2) [*йрѣиѣена* ~ /син.: *йáван*]/ „део ама који се везује за ждрепчанике (17.10)“; „предмет од канапа којим се учвршћује воз на колима (9.5.2); штранга, уже, конопац“] (< нем. *Strang*).

3.2. Мађарског порекла (8):

бумба /мн.: *бумбел*/ „метални украси на оглавини; дугмад (15.2.7.1)“ (< мађ. *gomb*); *гилѣв* (Кл) /син.: *шѣшѣер* – К, Ј/ „ренде“ (< мађ. *gyalu*, в. и рум. *gealău* < мађ.); *дрѣк* „трап (3.1)“ (несигурна етим., највероватније позајмљеница из мађ. *derék*, уп. рум. *dric*, тур. *direk*, срп. *дрѣкове*

„запрежно возило за превоз балвана (1.2.3.3)“ (термин познат само у југоисточном Банату – в. ВКТ: 19); *ка́рика* /дем. *ка́рич'ица*/ „точак“ [*ѵ́редња́ка, ѵ́редња́ ка́рика; си́ражња́ка, си́ражња́ ка́рика*] (можда позајмљена из мађ. *kerék* „точак“, уп. и мађ. *karika* „прстен, алка, обруч, карика“, в. и срп. *ка́рике* „гвоздени предмети којима се спајају дрвени делови трапа кола“ – ВКТ: 20); *коч'и́ја* „кола са коњском запрегом“ (< мађ. *kosci*); *кочија́ш, -ши* „општи назив за особе које возе кола са коњском запрегом (12.1)“; *хам*⁵ /фон. ликови: ^хам, ам/ „најједноставнији прибор за упрезање који се налази коњу на леђима (14.1.1)“ (< мађ. *hám* < ст. нем. *chamo*) /син. *ко́маи́*/; уп. рум. *ham* < мађ).

3.3. Турског порекла (11):

канџи́ја „тањи, кожни (или пртени) део предмета за терање коња /волова, крава/, камџија (19.3.1, 19.6)“ (< тур. *katçi*); *ка́лез'* /мн. *ка́лез'и*/ „свечана кола на два точка (1.2.4.3)“ (< тур. *kafes*); *кири́ја* „превоз уз новчану накнаду (11.5)“, *кирија́ш /кирија́шим*/ „особе које возе кола, превозе терет уз новчану накнаду (12.4.2)“ (< тур. *kira*; в. и рум. *chirie, chiriás*); *ѵ́ајван* /мн. *ѵ́ајва́ни*; син. *шѵ́ранга*/ „1. предмет од канапа којим се учвршћује воз на колима (9.5.2); 2. штранга, уже, конопац“ (< тур. *rauvant* < перс. *rāyband*); *са́ндук* /мн. *санду́ци*/ „дрвени ковчег“ [*ко́ла с санду́кам* „кола за превоз песка“ (1.2.3.4)] (< тур. *sandık*); *ула́р* /делимични/ син.: *о́главље*/ „1. кожни део опреме који се ставља коњу на главу (15.1); 2. део опреме (кожни) чији је један крај везан за јасле а други за главу коња: *ѵ́рѵен ула́р* (16.2.1)“ (< тур. *yular* < грч. *eulēra*); *ч'ерга*⁶ „кола са чергом за превоз Рома (1.2.5.3)“ (< тур. *çerge*); *ч'ивѵија* „дебљи ексер што држи левчу да не спадне са осовине (4.2.12)“ / *ч'ивѵија ѵ́љо́чка* (< тур. *çivi*); *шѵ́шѵер* /мн.: *шѵ́шѵери*/ (К, Ј) /*гил'ѵв* (Кл) < мађ. *gyalu*, в. и рум. *gealái* < мађ.)/ „ренде“ [*ба́јке наѵѵисане шѵ́шѵерам* „украси на лотрама (5.2.1.4)“ (< тур. *sistire, sistre*)].

3.4. Румунског порекла (6):

корво́да ж /мн.: *корво́де*/ „назив за превоз без новчане накнаде у оквиру обавезе сељака према држави или општини (11.4)“ (< рум. *corvadá /corvoádă*) (антоним: *кла́ка*); *оѵ́риѵо́р* /мн.: *оѵ́риѵо́ри*/ (у свим КГ) „део опреме /ланац/ чији је један крај везан за руду а други за предњи /доњи/ део ама/комота (16.1.2)“ (< рум. *opritór*); *фил'а́пе* /пл. тант./ „назив за

⁵ Веома мали број Карашевака га је користио, обично су амове користили Цигани.

⁶ Чергу су имали скоро сви Карашевци јер су све до поделе Баната 1919. године у равничарска насеља (Бела Црква, Вршац и др.) превозили воће, које су размењивали за кукуруз или пшеницу.

део /дрвени штап/ са унутрашње стране јарма (20.2.4)⁷ (< рум. дијал. *fiulăre* /мн. *fiulări*/ (< лат. **fibularia*)⁷ (в.: *карве, кашике, јармењаче, њреслице, њлећке...* у ВКТ: 109, 111); *филети* /мн.: *филети*/ „навој завртња, спирала, спирални рез“ (< рум. *filét* < фр. *filet*) (син. *живини* < нем. *Gevinde*); *шарети* ж /мн.: *шарети*/ „лака кола на два точка (1.2.4.3)“ (< рум. *șarétă* < фр. *charrette*); *фурџун* /мн.: *фурџуње* и *фурџуни*/ [*гумин од^{III} фурџуна* /син. *ч'ерџево од^{III} фурџуна*/] „заштитна гумена цев на ланцу (17.11) „заштитни омот на ланцу“ (< рум. *furtún* „гумено црево“).

3.5. Нејасног порекла или са непознатом етимологијом (10):

ведер /мн. *ведери*/ „по две дрвене летве косо постављене на дашчане ограде испред или иза лотри; пречка на крајевима дрвеног седишта на колима“ (неп. етим.) (в. 5.2.1.1.1); *гуми* „врат, грло“ [*ремѣн њод^{III} гуми* „каиш под вратом (15.2.2)“] – балканска реч пореклом, вероватно, из вулгарно-латинског *geusiae* />**gusia*/; рум. *gúșe*, алб. *gušë*, нгр. *γχοῦσα*, срп. *гуша*); *дрик* /мн. *дрикове*/ „трап, предњи или/и задњи трап кола“ – исти термин забележен је само у југоисточном Банату (в. ВКТ: 19), иначе нејасног порекла (в. мађ. *derék*, тур. *direk*; уп. срп. *дрек*, рум. *dric* – ДЕР: 302) [уп. син.: *њредњи дрик* / *њредњак* (3.1.1); *сѣражњи дрик* / *сѣражњак* (3.1.2)]; *жарвица* „метални предмет у облику □ фиксиран на доњој водоравној пречки лотре у који се увлачи доњи део *сѣралице*“ (неп. етимол.); *инџашири* /пл. тант./ „каишеви на аму (в. ВКТ: 17, стр. 87–97)“ [*инџашири џѣли* „комплетна опрема ама“; *инџашири џрико крсџина*] (можда из нем. *unter* „испод“ + ?); *каћ'уша* „гвоздени део на предњем делу руде у који се гвозденим клином фиксира јарам (в. у ВКТ: 8.2.2)“; *њригла* /мн.: *њригле*/ „1. дрвена пречка; усправна пречка на средини на лотри; водоравна кратка пречка на лотрама на које се поставља даска за седење /*њригла за даскач'*/; 2. водоравне пречке на черги; 3. усправне пречке на шаљибери /предњој или задњој огради“ (етимологија нејасна, можда је овај термин у вези са лексемом „утврдити, притврдити“); *џаљига* /мн. *џаљиге*/ „таљиге (1.2.3.5)“ [*џаљиге су на две руде, џѣгле¹ и с коњам или магарџам*] према В. Михајловићу лексема је грчка позајмљеница (али не наводи грчки облик), док румунски речници, етимолошки (ДЕР) и експликативни (ДЕКС), наводе више језика из којих је могла бити позајмљена (в. и уп. рум. *teleașcă* или *tăliga*, слов. *telëga*, буг. *talëg*, срп. *џѣљига*, рус. *telëga*, пољ. *telëga*, слвн., мађ. *taliga*, тур. *talika*, укр. *teliga*); *јркове* „део којим се спаја држаље и горњи део бича (19.3.2); чвор“;

⁷ Стара позајмљеница која представља једну од индиција велике старине Карашевака у Банату.

шаљибер /мн.: *шаљибери*/ (К, Кл) „ограда на предњој и задњој страни кола (6.1)“ [*їрѣдњи и сїрражњи шаљибер* (К), *їрѣдњи и їрражњи шаљибер* (Кл), *мáли шаљибер / шаљибер їрѣдња́к* „ограда на предњој страни кола“, *вѣлики шаљибер / шаљибер сїрражња́к* „ограда на задњој страни кола“] (неп. етим.) [„*шаљибер се мећ'е од осїррага на ко́ла и їбси се мећ'е сѣно, дѣїелїна за мáру; куку́руц се нóси у лáдици или у лóїїра с шаљибери* (в. 9.2.1)“].

4. Завршна разматрања

4.0. Будући да у овом раду нисмо приказали и анализирали и прикупљену аутохтону, словенску/српску терминологију, као ни позајмљене термине у целини, изнећемо у наставку само поједине прелиминарне закључке, тако да ћемо завршне закључке донети у другом раду у којем ће бити анализирана целокупна коларска грађа којом располажемо.

4.1. Приказано је и анализирано укупно 56 термина и лексема везаних за коларску терминологију, од којих су: 21 позајмљеница из немачког језика, 11 из турског, 8 из мађарског, 6 из румунског, а за 10 термина (17,85%) нисмо могли установити из којег су језика позајмљени. Према статистичким подацима произилази да је највећи утицај у овом домену људске (сеоске) активности извршио, према очекивањима, немачки (37,5%) и турски језик (19,64%). Осредњи утицај остварио је мађарски (14,28%), а, помало неочекивано, најмањи уплив имао је румунски језик (10,71%).

4.2. Полазећи од историјске прошлости Баната, може се, углавном, закључити да су турске позајмљенице старије од немачких.⁸ Тешко је прецизирати у којем су временском периоду позајмљени мађарски коларски термини; може се претпоставити да су неки термини позајмљени до турског освајања Баната, међутим, највероватније је већи број позајмљен у раздобљу од друге половине XVIII до почетка XX века (до краја Првог светског рата). Румунске су позајмљенице, осим ретких изузетака (нпр. *филáре*), новијег датума, нарочито после 1919. године (нпр. *филéїи*, *фурїїун* и др.).

4.3. Упоређујући словенске (аутохтоне) са позајмљеним коларским терминима, констатовали смо да су у значајном броју случајева у истовременој употреби домаћи, словенски и позајмљени термини (в. нпр.: *саїїнам* – *їреницїјем*, *јармáш* – *кóмайї*, *лáдица* – *їїьргáч'и* и др.).

⁸ Турци су овладали већим делом Баната 1552. године, а тек 1716. је Банат постао део Хабзбуршке царевине, дакле немачки (аустројски) утицај почео се испољавати након 150 година од турског утицаја.

4.4. Постоје реалије у коларском домену које се именују двама позајмљеним терминима (синоними), што је одраз смењивања владавине држава које су управљале Банатом и утицаја који су вршиле за време своје доминације Банатом (нпр. *íájван – шíпránга* и др.).

4.5. Упоређујући овај домен са другим доменима активности (занатима), констатујемо да је у коларству страни утицај био нешто слабијег интензитета (в. и уп. Радан 2014: 439–446; Радан и др. 2016: 55–67; Радан 2017: 329–344; Радан 2018: 41–53).

ЛИТЕРАТУРА

- ВКТ: Гордана Вуковић, Жарко Бошњаковић, Љиљана Недељков, *Војвођанска коларска штерминологија*, Нови Сад: Филозофски факултет, Институт за јужнословенске језика, 1984.
- Вукићевић 2009: Милосав С. Вукићевић, Запрежна лексика у Грузи, *Годишњак за српски језик и књижевност* год. XXII, бр. 9, Ниш, 79–88.
- Голубовић 2007: Biljana Golubović, *Germanismen im Serbischen und Kroatischen*, München: Verlag Otto Sagner.
- Михајловић 1974: Велимир Михајловић, *Грађа за речник сíраних речи у íредвуковском íериоду (од времена íре Велике сеобе до Вуковог Рјечника 1818. године)*, Том II: М–Ш, Нови Сад: Институт за лингвистику.
- Радан 2014: Михај Н. Радан, Румунске лексичке позајмљенице и псеудопозајмљенице у карашевским говорима, у: *Језици и кулíуре у времену и íросíору*, III/1, ур. Снежана Гудурић, Марија Стефановић, Нови Сад: Филозофски факултет, 439–446.
- Радан и др. 2016: Михај Н. Радан, Миљана-Радмила Ускату, Карашевска пастирска терминологија (са посебним освртом на страни утицај у њој), у: *Језици и кулíуре у времену и íросíору*, V/1, ур. Снежана Гудурић, Марија Стефановић, Нови Сад: Филозофски факултет, 55–67.
- Радан 2017: Михај Н. Радан, О пореклу карашевске ковачке терминологије у говорима Карашева и Клокотича, *Исходишíа* 3, Темишвар–Ниш, 329–344.
- Радан 2018: Михај Н. Радан, О кожухарској лексици и терминологији у српском говору Карашева, у: *Језици и кулíуре у времену и íросíору*, VII/1, ур. Снежана Гудурић, Марија Стефановић, Нови Сад: Филозофски факултет, 41–53.

РЕЧНИЦИ

- ДЕКС: *Dicționarul explicativ al limbii române*, editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975.
- ДЕР: Al. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă, de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București: Editura SAECULUM I.O., 2007.
- РСМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XX, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српск(охрватск)и језик САНУ, 1959–.
- Скок I–III: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1971–1974.
- Шкаљић⁶1989: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost.

СКРАЋЕНИЦЕ

арх. – архаизам	пољ. – пољски
буг. – бугарски	рум. – румунски
вар. – варијанта (лексичка)	с – средњи род
грч. – грчки	син. – синоним
дем. – деминутив	сл. – слика /цртеж/
ж – женски род	слвн. – словеначки
јд. – једнина	слов. – словенски (прасловенски, старословенски)
КГ – карашевски	срп. – српски
м – мушки род	ст. нем. – старонемачки
мађ. – мађарски	укр. – украјински
мн. – множина	ф. лик – фонетски лик (варијанта)
нем. – немачки	хрв. – хрватски
оКГ – остали карашевски говори	чех. – чешки
перс. – персијски	

Mihai N. Radan

Miljana-Radmila M. Uskatu

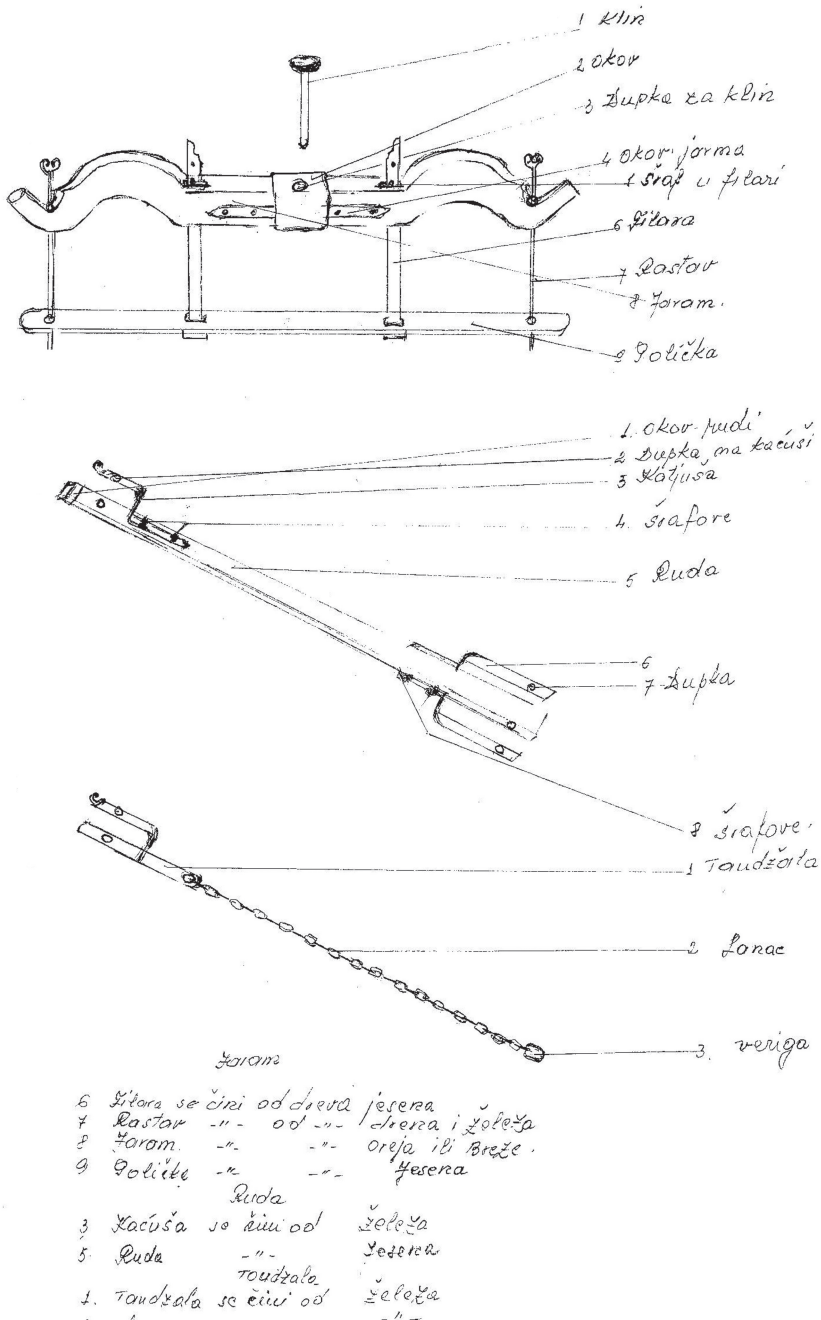
LOANS IN THE WHEEL THROWN POTTERY TERMINOLOGY
FROM THE SERBIAN DIALECT OF CARAȘOVA

S u m m a r y

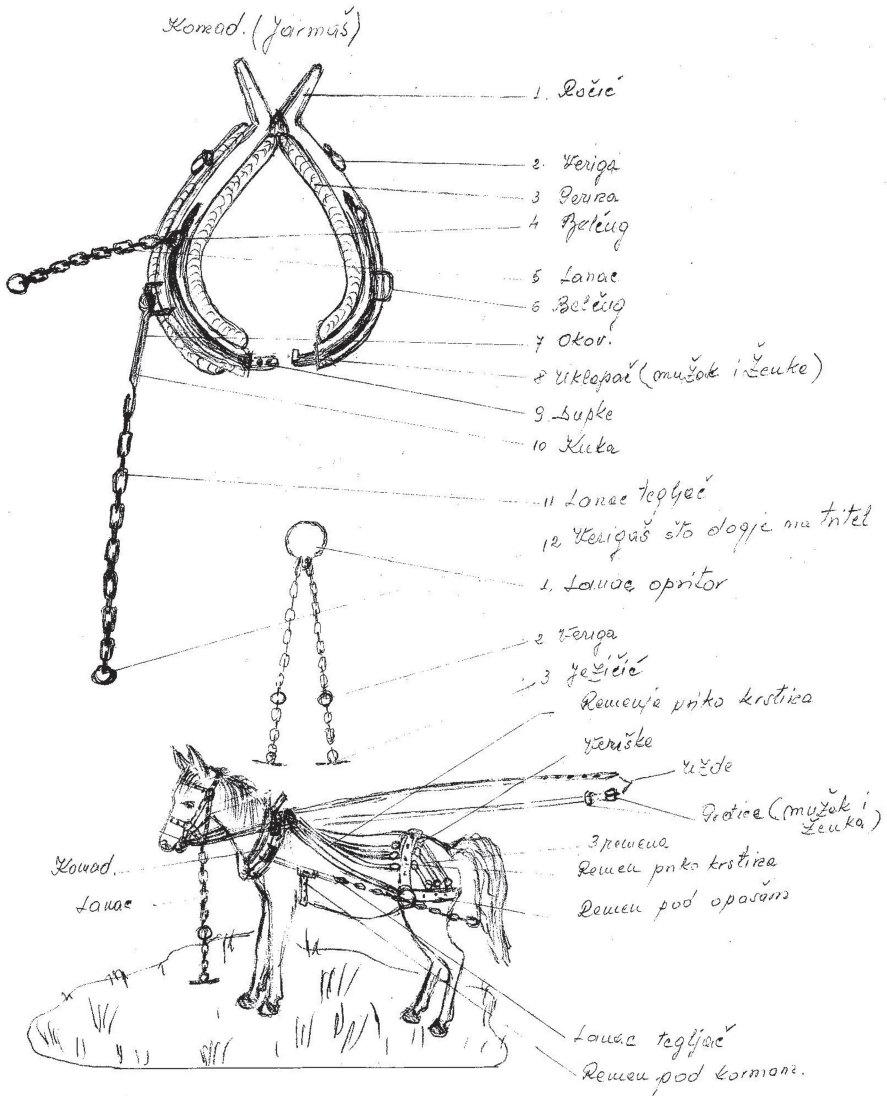
The present study is the result of the authors' pursuits in the context of a more ample project concerning the various aspects of rural life, in particular the traditional crafts, in the Carasovan villages (the south-western area of the Romanian Banat), a research project that has already resulted in the publication of several scientific articles related to the terminology of various crafts – shepherding, furriery, blacksmithing – crafts that are gradually dying out or have already disappeared).

In this study we focus on elements of the wheel thrown pottery terminology, recorded in Carașova (the largest of the 7 Carasovan villages) in the period 2004–2018. What the authors aimed at in this terminology study, was, on the one hand, recording and thus preserving the specific terms, and on the other, pursuing the origin of the lexical loans and the strength of other languages impact upon this segment of the Carasovan vocabulary.

Keywords: Carasovans, Banat, crafts, terminology, wheel thrown pottery, loans.

Слика I (коњска опрема)

Слика II (јарам, руда)